

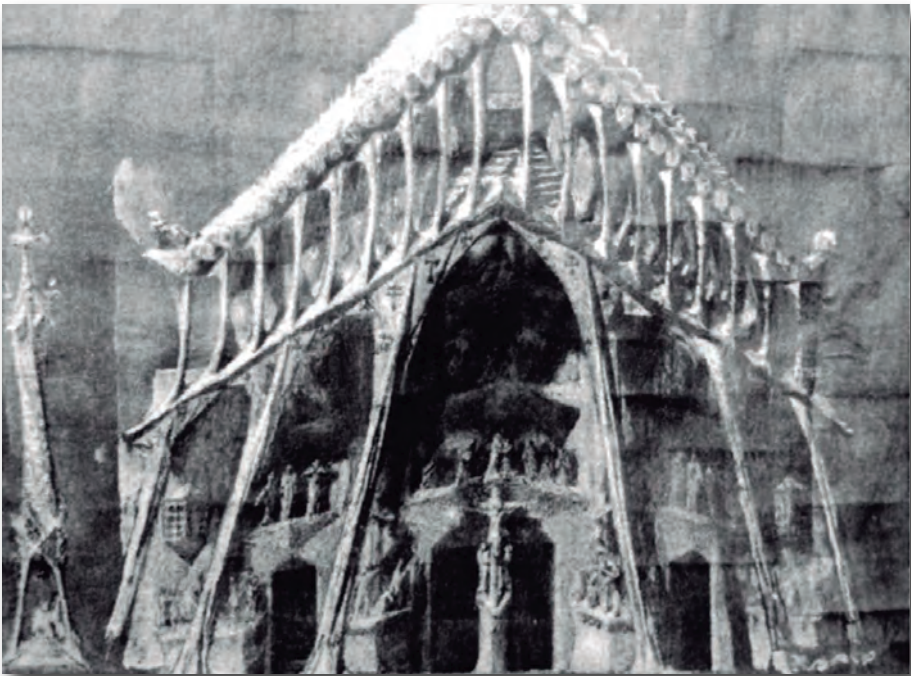
La façana de la Passió de la Sagrada Família

El substrat teològic i vivencial de la proposta original

Gabriel Córdoba Rodríguez¹

L'arquitectura i la vivència religiosa personal de Gaudí estan especialment imbricades. Això queda palès a la façana de la Passió de la Sagrada Família, de la qual ens ocupem aquí. Va ser projectada el 1911, quan Gaudí es trobava malalt a Puigcerdà.

En aquesta situació de dolor va tenir lloc un aprofundiment definitiu en el procés de vivència religiosa del genial arquitecte. La seva meditació continuada de la Passió del Senyor va quedar plasmada en la proposta original d'aquesta façana.²

Façana de la Passió. Darrer dibuix de Gaudí de la zona de les portes amb el disseny definitiu de la forma arquitectònica i de la iconografia.³

Des de la promulgació del Decret del Dicasteri de les Causes dels Sants, autoritzada pel papa Francesc, sobre la proclamació de venerable d'Antoni Gaudí,⁴ ha pres una rellevància creixent la importància de la profunda vida religiosa que animava la seva creativitat. Per això, es fa cada cop més imprescindible valorar-ne el contingut teològic, i la plasmació, en la seva obra

capital: la basílica de la Sagrada Família de Barcelona. La proposta de Gaudí no pot quedar subestimada en la concepció teològica respecte de la seva genial proposta arquitectònica.

El conjunt de la seva obra conté l'aspecte singular que estableix una relació directa entre la seva vivència personal i l'arquitectura realitzada, com passa amb qualsevol creador en art. Si ens centrem en el temple expiatori de la Sagrada Família —avui basílica— i, més concretament, en la façana de la Passió, s'evidencia com arquitectura i vivència religiosa personal estan especialment imbricades.

El procés creatiu i personal que va portar Gaudí a concebre la façana de la Passió sorgeix en un moment molt concret de la seva vida religiosa, ja que hi podem apreciar tres etapes, segons hem comentat en altres escrits:⁵ la primera etapa, des del seu naixement fins a 1894; la segona etapa, de 1894 a 1911, i la tercera etapa, de 1911 a la seva mort, el 1926. Aquestes tres etapes corresponen a dos fets significatius succeïts el 1894 i 1911, respectivament. Aquests dos fets, que podem entendre com a corresponents a sengles estats purificatius, marquen una progressió espiritual en la vida de fe de Gaudí. Benet XVI deia:

La fe purifica el cor. I la fe és perquè Déu surt a trobar l'home. No és simplement una decisió autònoma dels homes. Neix perquè les persones són tocades interiorment per l'Esperit de Déu, que els obre el cor i el purifica.⁶

El procés de progressiva unió amb Déu en la vida de Gaudí

El 1894 arriba al punt crític un procés de conversió en Gaudí, que suposa la reorientació definitiva de la seva vida en relació amb Déu, una vida cenyida a les benaurances, amb una consciència clara, lluny de tota autosuficiència personal, de dependència total a la voluntat de Déu.

La conversió interior que experimenta Gaudí, de la qual és signe la radicalitat d'un dejuni, manifesta un procés de maduració en la fe que el porta a un aprofundiment del compromís personal en una nova, lliure i total disponibilitat cap a la voluntat de Déu, que implica un canvi veritable en el seu comportament personal.

La situació que va tenir lloc el 1894 és un reflex extern —i constatable per tots els seus éssers estimats— d'un primer grau de llibertat referent a les coses materials i personals, motivada per una necessitat radicalment religiosa. Aquesta necessitat expressada de múltiples formes per aquelles persones que Déu escull fa que, en el procés del seu apropament i unió amb Ell, abandonin tot allò que considerin algun tipus d'obstacle que suposi una separació d'Ell. És un procés purificatiu, normal en la vida espiritual que,

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

depenent del caràcter i formació de cada persona, s'expressa en la radicalitat del seu comportament, de la seva ofrena total en el compliment de la seva entrega religiosa. Aquest procés purificatiu en el primer grau està descrit pels mestres de vida espiritual, i per alguns sants, com un abandonament de les coses materials, buscant una pobresa exterior que és reflex de la pobresa d'esperit, que l'asceta vol aconseguir com a ideal d'acostament a Déu. Gaudí tenia un caràcter apassionat i mostrava, de manera evident, una radicalitat en la vivència de la fe. Ricardo Opisso, pintor i periodista gràfic, va deixar plasmat gràficament aquest fet. Segons comenta Joan Bassegoda:

“Gaudí va fer un rigorós dejuni quaresmal, fins al punt que els seus amics van creure que moriria d'inanició. [...] Isidre Puig Boada, l'arquitecte tants anys director de la Sagrada Família, ha manifestat que aquest dejuni va ser la preparació per al projecte de la façana del Naixement i el punt en què Gaudí va abandonar les escasses pompes mundanes cultivades en la seva joventut, per dedicar-se al seu menester arquitectònic amb la fe d'un monjo il·luminat pel sentit suprem de l'arquitectura religiosa.”⁷

L'altra fita en la seva vida espiritual té lloc el 1911. Ja no és l'allunyament progressiu de les coses terrenals, com la nit dels sentits, a causa d'un ascetisme radical, sinó més aviat el desig de la unió més plena amb Déu, a la qual accedeix a través de la creu i el dolor de la malaltia. El 1911 pateix unes febres importantíssimes, fins al punt que, per prescripció mèdica, s'ha de retirar durant un temps a Puigcerdà. Allà concep la façana de la Passió, que en tornar a Barcelona plasmarà directament —sense cap mena d'esborrany previ— i sense interrupció, sobre una làmina de paper vegetal que li prepararà Joan Matamala i Flotats, escultor al temple de la Sagrada Família, i amic personal de Gaudí. El mateix Gaudí comentarà aquest episodi de la seva vida de la manera següent:

“L'actual façana de la Passió la vaig projectar en el dolor, el 1911, quan estava malalt a Puigcerdà, on vaig arribar a tal gravetat que, en posar-me al bany, vaig sentir una de les persones que em sostenien dir en veu baixa: ‘Ha mort!’. La convalescència va ser llarga; tenia com a infermer un religiós camil castellà, paisà de sant Joan de la Creu, les obres del qual m'anava llegint. La poesia del sant, el religiós la llegia tan bé que no només em consolava, sinó que anava fent pujar el meu esperit perquè continués meditant sobre el portal de la Passió, que finalment vaig dibuixar sobre el paper. Com que la convalescència va ser llarga, vaig tenir temps per estudiar i meditar aquest portal”.⁸

És especialment interessant el límit a què va arribar Gaudí en la seva malaltia: “Em van donar per mort”. La mort és un pas obligat a la vida espiritual per renéixer a una unió diferent, molt més consistent, més diàfana,

més neta, amb Déu. El Nou Testament és ple d'exemples on Crist utilitza el símbol de la mort a nosaltres mateixos, per renéixer, purificats, en Ell. Mort i resurrecció en Crist, ens dirà sant Pau (Rom 6, 3-8; 2Tim 2,11-13; Gal 2,19-20; Col 3,1 ss; Ef 2, 4-6). Mort i resurrecció que el mateix Crist ens ensenya amb la seva entrega personal. El procés en la vida espiritual d'unió amb Déu Pare, Fill i Esperit Sant comporta aquest sentit essencial de mort/resurrecció, que vivim dia a dia. En Gaudí es va fer evident. En va quedar constància públicament. I després de la "mort" una resurrecció que a Gaudí va ocasionar el seu centrament definitiu en Déu. La seva plena consagració per a l'exaltació de la glòria de Déu i de l'Església, a través de la bellesa del seu art.

Aquest segon moment que considerem capital per a l'experiència vital de Gaudí, produït per una malaltia, va suposar un aprofundiment definitiu en el procés de la seva vivència religiosa. Gaudí, allunyat de la seva feina, amics i familiars, només es pot dedicar a la meditació i a la pregària. Explicarà a partir d'aquest episodi que tant els avatars de la seva vida personal com els de la seva vida professional tindran l'únic sentit de la seva relació amb Déu.

"Són hores de llarga meditació, en què el malalt evoca el desfilar dels seus familiars en escalonats comiats, fins a sentir-se ja pràcticament sol... I entre aquests nostàlgics comiats, com cops de martell a l'enclusa de la seva ànima, se li presentaven els disgustos i les dificultats trobats en la seva tasca professional, als quals ell sempre va procurar sobreposar-se.

Ara sent que està davant d'un ultimàtum, que ha d'escollir. La seva vida serà en endavant un aprofundiment més radical del que ja ha escollit. Tota la seva vida serà un morir vivint, segons l'expressió de la santa d'Àvila. L'activa ascètica de Gaudí es fa ara contemplativa, al servei d'una sola vocació: l'impuls inextingible de crear. Com els antics constructors de catedrals, ell té una obra encomanada: portar a la plenitud una església que sigui per als seus conciutadans la plasmació de tota la grandiositat i bellesa d'una Església que no és de pedra, però que ell està cridat a plasmar en pedra, com mai no s'ha fet.

Gaudí es distancia de petiteses i misèries i s'endinsa en la vivència mística pròpia de tot itinerari cristià. El seu esperit s'enfervoritza més i més, en col·loqui amb el seu Creador. Alleugerat del llast corporal, s'alimenta en l'ardent Flama de què va parlar sant Joan de la Creu, un altre autor molt estimat per ell. Com en tants altres, com en sant Francesc d'Assís i en sant Ignasi de Loiola, aquest aprofundiment en la mística cristiana va acompanyat del sacrifici i la malaltia. Gaudí fa realitat en la seva vida aquella "ciència del patir" que uns anys més tard exaltaria el bisbe Torras i Bages en una de les seves pastorals més famoses...

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

Com tants altres, Gaudí va passar de la dolorosa cirurgia del dolor i el sacrifici a una major vivència de la gràcia i de la santedat.”⁹

És un segon grau de llibertat interior que expressa igualment un major grau d’unió espiritual, que com dèiem anteriorment, és descrit per alguns autors de vida espiritual i de teologia mística, com un procés purificatiu on l’asceta, una vegada ha abandonat les coses materials externes a la seva vida, i fins i tot en alguna manera aspectes propis del seu caràcter i passions, arriba a un estat interior en què només anhela la unió amb Déu, i posa en mans de Déu tot el seu quefer, totes les seves il·lusions, tots els seus desitjos, tots els seus pensaments, tota la seva vida. No hi ha res personal, íntim, que deixi d’oferir a Déu. Antoni Gaudí a partir d’aquest moment es consagra totalment a Déu a través de la seva feina al temple expiatori de la Sagrada Família com una missió espiritual i apostòlica, i rebutja qualsevol altre encàrrec professional que li suposaria una estima social, i un millorament material en les seves condicions de vida.

“El pas a la maduresa i la influència de la malaltia patida el 1911 transmeten una trajectòria diferent de la seva personalitat i el seu art. Aquest moment crucial perfila clarament el camí que caldrà seguir. Obligat per la seva deficient salut, declina noves realitzacions, malgrat els molts encàrrecs que se li fan. Es consagra al temple, és el seu ideal, animat pel desig que no es frustri l’obra. És llavors quan el poeta Maragall, identificat amb el pensament de Gaudí, dona el toc d’atenció davant del pas del geni.”¹⁰

El desig que el seu art sigui només per a la glorificació de Déu

A poc a poc Gaudí va creixent en la seva consagració, lliurat totalment a la seva missió. El seu caràcter apassionat es tempera i fins i tot les urgències per veure acabada l’obra del temple adquireixen un nou sentit, ja que posa la seva confiança i descans en Déu.

La seva religiositat fa del seu estudi de treball un lloc de pregària i recolliment. La seva ment oberta a Déu rep d’Ell, inspiradament, noves i genials troballes, que Gaudí accepta amb humilitat i reconeixement de gratitud a Déu.

“Ningú no se’n pot gloriari, perquè tot són dons de Déu...”

La glòria del que és bo i els mèrits que cadascú, amb els seus talents, que es creu tenir, i que ha fet alguna cosa important, és degut a una ànima ignorada que prega pels èxits d’un altre que figura més.”¹¹

Només desitja la glorificació de Déu per mitjà de l’art, per mitjà de la seva arquitectura original, perquè aquesta està en relació directa amb l’origen de

tot allò creat que és Déu. Com Gaudí repetia en una de les seves frases predilectes: “L’original és tornar a l’origen”.

“Posada la seva ànima en l’obra de la Sagrada Família, l’arquitecte ja no sent la necessitat de la pressa. Es crema en flama de l’esperit, i s’aplica a profunds estudis per al futur de la seva obra predilecta. Gaudí es coneix a si mateix. Tria un ambient silenciós i de ponderada saviesa. Es reclou en el temple i en la seva ment obté troballes importantíssimes i renovadores [...]. Ell viu consagrat a l’art amb una fermesa absoluta. No s’enorgulleix pel do de la seva clarividència. Sabent-la un do de Déu, es mostra agraït al Creador, a qui dirigeix constantment càntics davant del miracle de les infinites belleses que ens envolten. Aquesta és la font en què vivificava l’art de Gaudí”.¹²

La fe de Gaudí, la seva profunda convicció i consagració religiosa, la recerca exigent de la perfecció religiosa, el va portar a la recerca rigorosa de la perfecció artística, i el feia viure en un estat de visió plàstica, on Déu era la pedra angular del seu edifici interior. Va créixer, especialment en la darrera etapa de la seva vida, en saviesa, en fortalesa, en pietat, amb l’únic desig de donar glòria a Déu a través del seu art.

“Les qualitats més universals i permanents que s’han valorat avui mundialment en Gaudí, són el fruit de la seva fe, expressada en la voluntat de recerca i perfeccionament de les formes històriques i en el pensament i la seva visió d’arquitecte, quasi com un sacerdot de l’arquitectura. Aquesta fe li va donar l’anhel de saviesa i la necessitat de l’Amor, com la seva més alta concepció de la bellesa, és a dir, de Déu Creador”.¹³

La façana de la Passió com a expressió vivencial de fe i unió amb Déu

La façana de la Passió és concebuda en aquest estat d’especial acostament a Déu, de diàleg amb Ell, on la meditació i la lectura espiritual són vies per acceptar i entendre la inspiració artística, en una visió de l’obra construïda cada cop més definida en la ment del nostre arquitecte. Per concloure aquest article citem un fragment del que hem expressat molt més detalladament, desenvolupat i completat en una publicació anterior:¹⁴

“A la façana de la Passió, es mostra la vivència que té Gaudí del nostre kerigma. Perquè, un altre cop, el nostre autor ens porta mitjançant la creació artística en les formes de l’arquitectura i de l’escultura, al contingut central de la nostra fe. Igualment s’evidencia la influència de sant Joan de la Creu i de santa Teresa de Jesús, de la seva espiritualitat, en el camí del creixement interior del nostre arquitecte...”

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

Creiem que el nostre autor estima la poesia amorosa mística de santa Teresa de Jesús i especialment de sant Joan de la Creu, i entén el valor del sacrifici personal, de l'ascetisme per dominar les seves passions, en el camí ascendent cap a la unió definitiva amb Déu. Sant Joan de la Creu parla a *Ascensió al Mont Carmel* del sentit de la creu per a la vida espiritual.¹⁵ Igualment és present vivíssimament a la seva obra el crucificat,¹⁶ la redempció obrada per Ell per amor,¹⁷ i la glòria que suposa la unió amb Déu i a la qual aspirem.¹⁸ Gaudí va fer gala d'una autèntica austeritat i sacrifici personal a la seva vida a partir de la seva malaltia, quan va concebre el projecte de la façana de la Passió. Aquesta austeritat i sacrifici el va associar a la Passió de Crist i a la façana de la Passió en queda el reflex.¹⁹

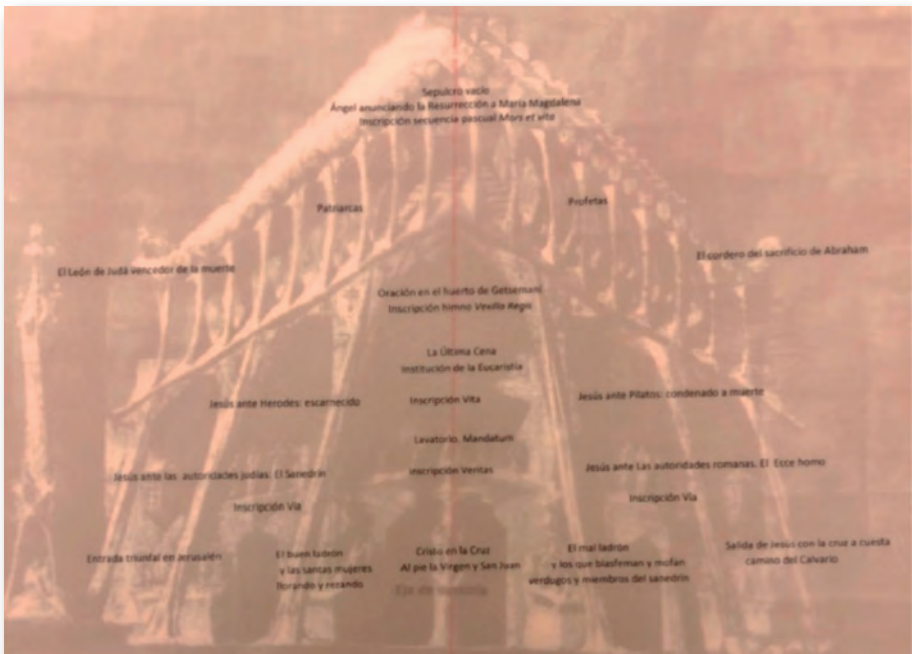
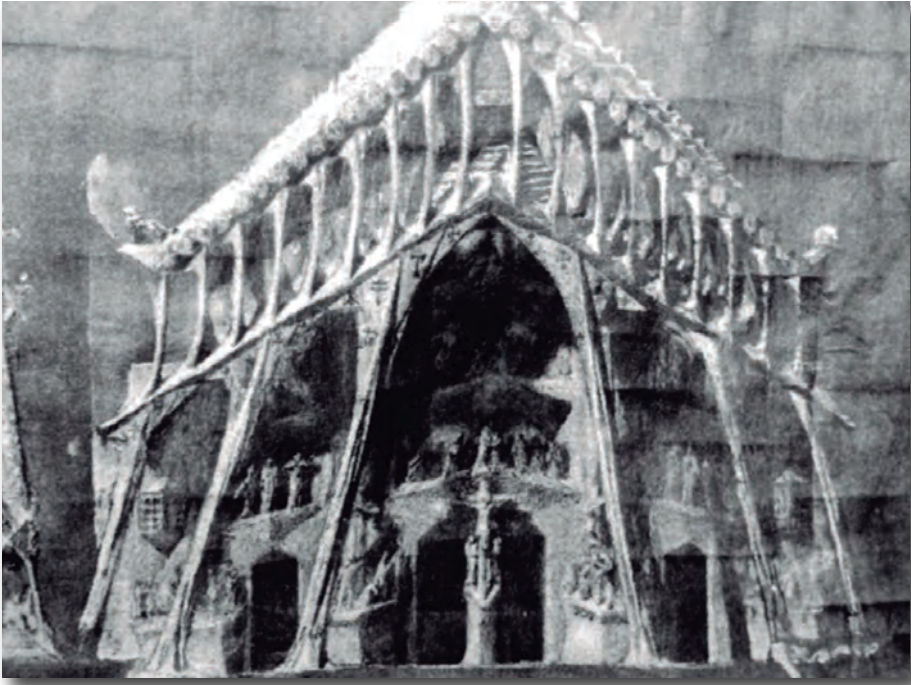
El nostre arquitecte es guaria a Puigcerdà de la seva malaltia física sentint recitar els versos de sant Joan de la Creu, però entenem que també, al seu torn, es purificava per accedir a la unió amb Déu. D'aquesta malaltia en va sortir renovat i ple de Déu. I tot això va quedar imprès a la seva arquitectura, a la seva concepció artística, a l'actuar diari. Un home renascut en Déu, centrat en Ell, va donar un impuls transcendent i únic a la seva vida i a la seva obra plàstica.²⁰

D'aquesta experiència límit del patiment i dolor per la malaltia creix la sensibilitat del nostre arquitecte per plasmar el patiment de Crist, el valor incalculable de la redempció per amor, com l'eix vertical principal de la façana de la Passió. I ho expressa artísticament amb la creu que allibera. La creu de la Salvació. La creu que és l'emblema per antonomàsia del cristià. La façana de la Passió, deia Gaudí, ha de ser austera, que porti al temor, però més aviat al temor de Déu, al temor de no estimar Déu com Ell es mereix. I la contemplació de la façana de la Passió ens hi ha de portar a pensar.

La façana de la Passió va quedar determinada iconogràficament, artísticament i teològicament pels dibuixos que va fer Gaudí. La façana de la Passió avança compositivament sobre la façana del Naixement en la seva concepció artística i estructural abandonant qualsevol record medievalista formal. L'ús dels elements estructurals a manera de "tirants" conformen obertures parabòliques, i "cobreixen" a manera de pòrtic la façana que es desenvolupa en un pla posterior, unificant-la...

Pel que fa al sentit teològic desenvolupat, és una mostra testimonial del misteri de la redempció de Crist a través de la creu, i com a culminació de la seva passió per amor. Podem observar la coherència metodològica de la tasca de Gaudí si fem una soma comparació entre aquesta façana i la del Naixement: Gaudí situa els elements escultòrics més importants de la façana de la Passió sobre el seu eix vertical principal de simetria que és eix de l'amor, com ho va fer amb la façana del Naixement. En correspondència amb el misteri de l'Encarnació, de la façana del Naixement, situat sobre la

LA FAÇANA DE LA PASSIÓ DE LA SAGRADA FAMÍLIA

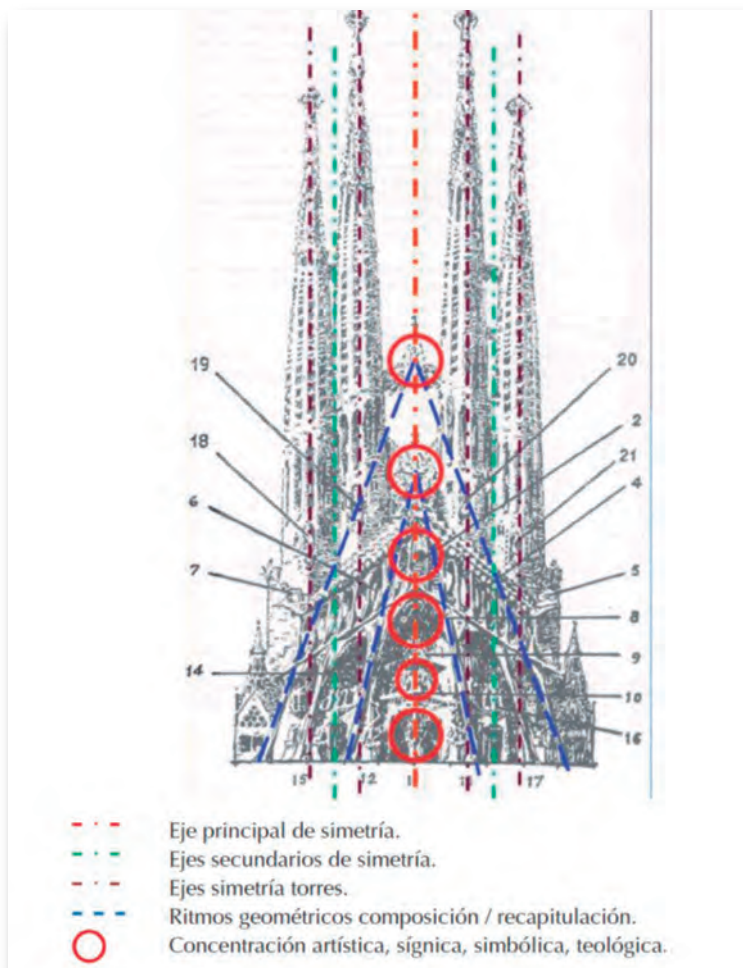

Anàlisi de la façana de la Passió. Distribució de la iconografia.²⁵

GAUDÍ, ARQUITECTE GENIAL I CRISTIÀ CONSEQÜENT

columna genealògica que és trencallums del portal de la Caritat sobre el capitell amb el nom de Jesús; anàlogament a la façana de la Passió el misteri de la redempció per amor, en creu, el planteja el nostre arquitecte sobre la columna del martiri, trencallums de la porta de la Caritat, que en aquest cas se'ns presenta com a mont del Gòlgota. Columna simple de pedra sense treballar i sense capitell de transició. Entrem des d'un espai profà a un espai sagrat, a l'interior de l'Església, a la Jerusalem Celestial, per la façana de la Passió a través de la crucifixió de Crist.

Per això aquesta façana és una prova singular del discurs teològic de Gaudí.²¹ Si prenem, a més, la concepció de Gaudí sobre el que significa ornamentació

Anàlisi de la façana de la Passió sobre el dibuix de Joan Bergós. Elements de composició. Simetria. Rítmes geomètrics. Focalització.²⁶

Façana de la Passió actualment. El projecte iconogràfic de Gaudí ha estat canviat.

quan al *Manuscrit* ens diu “l’estatuària forma part essencial de l’obra d’arquitectura” perquè a banda del seu valor iconogràfic, artístic i simbòlic, suposa a més un suport estructural a aquesta,²² i la seva distinció amb el que entén per decoració, “la mera decoració és prescindible a l’obra d’arquitectura”, observem que la façana de la Passió, segons la va concebre Gaudí, obeeix al seu concepte d’ornamentació, ja que el contingut i col·locació de les estàtues i els tirants columnes, seguint un sentit de concisió geomètrica tot en allò que priva la unitat i el caràcter...

D’altra banda, el paradigma de la riquesa de contingut teològic que, per exemple, Gaudí expressa al mainell de la porta de la Caritat de la façana de la Passió, entrada principal i central al temple per aquesta façana, n’és una altra mostra clara: Crist crucificat al costat de la Verge Maria i sant Joan, resum de la tradició iconogràfica de la grandesa del misteri de la redempció, a través del qual Crist ens salva i ens porta a la Jerusalem celestial, que és l’interior del temple.²³

Finalment, creiem que el sentir i fer del nostre arquitecte reflecteixen els de la societat i de l’església d’aquella època, i que ell va expressar establint un “diàleg” en arquitectura i teologia entre la façana del Naixement i la façana de la Passió.²⁴

Annex

L'actual façana de la passió de la Sagrada Família

El projecte iconogràfic de la façana construïda actualment obeeix, seguint allò expressat per Gaudí, a una mera decoració, on la precisió de la geometria compositiva de Gaudí desapareix, i s'allunya del contingut iconogràfic que el nostre arquitecte volia denotar, mostrant-se més aviat com el joc racionalista de l'anècdota. Per citar com a exemple una primera qüestió fora de l'exactitud amb què Gaudí tracta el context evangèlic i teològic dels fets de la Passió, i fora també de la concepció estètica que Gaudí havia deixat expressat en el seu projecte de la façana de la Passió, és l'escultura del Senyor lligat a la columna que substitueix la porta de la Caritat. Són comparables evangèlicament, teològicament, històricament, iconogràficament la crucifixió i mort de Jesús, amb el Senyor lligat a la columna? Igualment, l'escultura que representa l'Esperit Sant col·locada entre la figura que representa l'ascensió de Jesucrist i la Creu Gloriosa: cronològicament i teològicament han situat Pentecosta abans que l'Ascensió. Encara que el Nou Testament ens narra, en una de les aparicions de Crist ressuscitat als apòstols congregats al cenacle el següent: "I dit això va bufar sobre ells i els va dir 'rebeu l'Esperit Sant'" (Jn 20,22), la veritable manifestació de l'Esperit Sant és en Pentecosta. I així creiem que ho va expressar Gaudí en el dibuix que va fer de la façana de la Passió, perquè el nostre arquitecte no havia previst cap representació escultòrica de l'Esperit Sant entre la figuració de l'Ascensió i la Creu Gloriosa. La façana de la Passió, segons algun col·laborador de Gaudí, estaria dedicada a l'Esperit Sant, qüestió que posem en dubte atesa l'erudició teològica i escripturística de Gaudí, i ens inclinem que aquesta façana està dedicada a Crist.

---

¹ Doctor en Teologia i arquitecte.

² Vegeu G. Córdoba Rodríguez, *La fragancia del ser de las cosas. La concepción artístico-teológica de Antoni Gaudí en la Basílica de la Sagrada Familia*, Ediciones Universidad San Dámaso (Madrid, 2020), Volum I, 296-332. I Volum II, 68.

³ Foto del llibre *Antonio Gaudí* de George Roseborough Collins, G. Braziller, 1960.

⁴ Promulgazione di Decreti del Dicaster delle Cause del Santi, 14.04.2025: *le virtù eroiche del Servo di Dio Antonio Gaudí i Cornet*, Fedele Laico; nato il 25 giugno 1852 probabilmente a Reus (Spagna) e morto il 10 giugno 1926 a Barcellona (Spagna).

⁵ G. Córdoba Rodríguez, cit., 394 i seg.; E. Sotoo i J. M. Almuzara, *De la piedra al maestro*, Madrid, 2010, Annex.

⁶ Cf. Benet XVI, *Jesús de Nazaret. Desde la Entrada en Jerusalén hasta la Resurrección*, Madrid, 2011, p. 75.

⁷ J. Bassegoda Nonell, *Gaudí, la arquitectura del espíritu* (Barcelona, 2001), 106.

⁸ J. Martí Matlleu, *Templo a: Isidre Puig Boada, El Templo de la Sagrada Familia*

(Barcelona, 1986), 148.

⁹ J. Matamala Flotats, *Antonio Gaudí. Mi itinerario con el arquitecto*, Barcelona, 1999, p. 223-224.

¹⁰ J. Matamala Flotats, cit. p.16.

¹¹ I. Puig Boada, *Gaudí ens parla*, Barcelona, 1952, p. 153.

¹² J. Matamala Flotats, cit. p.17.

¹³ L. Bonet, *Temple de la Sagrada Família*, 9.

¹⁴ G. Còrdova Rodríguez, cit., Volum I, 296-332.

¹⁵ Cf. Sant Joan de la Creu, *Subida del Monte Carmelo*. Madrid, 1973, p. 455.

¹⁶ Cf. *Ibid.*, 536 (2S 22, 6); 605 (3S 35, 5).

¹⁷ Cf. *Ibid.*, 495-496 (2S 7, 11).

¹⁸ Cf. *Ibid.*, 487 (2S 4,4); 593-594 (3S 26,8).

¹⁹ Cf. *Ibid.*, 494-495

²⁰ Cf. J. Matamala Flotats, cit., p 16-17.

²¹ Una prova que confirma l'excepcionalitat de Gaudí com a persona creient, per les seves intuïcions teològiques i com a artista singular, és la concepció de la façana de la Passió que va pensar i dibuixar detalladament i estableix comparativament una gran diferència com a projecte iconogràfic i teològic amb el que s'ha fet actualment, obra de l'escultor Rafael Subirachs. Aquesta diferència tan acusada, com a forma plàstica, rigorós discurs teològic, saviesa estètica i geomètrica, és testimoni evident, que mostra, de manera expressa, la grandesa de Gaudí, precisament per l'oblit de la proposta de Gaudí, en allò que actualment contemplem.

²² E. Sotoo, *La libertad vertical*, Madrid, 2011.

²³ Enfront de la realització actual on està situada l'escultura del Senyor lligat a la columna. El desfasament en la importància formal, plàstica, de continguts teològics és palès. El valor fonamental de la Crucifixió i de la Creu, encara que apareguin com a decoració en aquesta façana, queda en segon pla.

²⁴ Cf. P. Miquel d'Esplugues, *Catolicisme i liturgisme*, Estudis Franciscans, Barcelona 1915, p. 30-31.

²⁵ G. Córdoba Rodríguez, cit., volum I, p. 296-332. I Volum II, p. 77.

²⁶ G. Córdoba Rodríguez, cit., volum I, p. 296-332. I Volum II, p. 75.